

Procesní účastenství v konkursním řízení

Shledají-li obecné soudy, že pohledávka věřitele již z perspektivy hmotného práva bezpochyby zanikla splněním mimo konkursní řízení, musejí tuto skutečnost promítnout i do procesní roviny při posuzování účastenství takového konkursního věřitele.

Přiznáním procesních práv účastníka v postavení konkursního věřitele tomu, kdo již věřitelem v rovině hmotného práva není, neboť jeho pohledávka zanikla splněním mimo konkursní řízení, vytváří obecné soudy bez rozumného důvodu neústavní překážky k efektivní ochraně vlastnického práva věřitelů, kteří mají zjištěné přihlášené pohledávky. Nabízí-li se takový výklad podústavního práva, jímž obecné soudy mohou v konkursním řízení ukončit procesní účastenství osobě, která již věřitelem v rovině hmotného práva není, a obecné soudy zvolí výklad jiný, jímž účastenství neukončí, dojde tím k porušení pozitivních závazků státu vyplývajících z čl. 11 odst. 1 Listiny, jež spočívají v zajištění dostatečně efektivních procesních mechanismů k ochraně a vymáhání vlastnického práva.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. II.ÚS 1413/21 ze dne 25.10.2021)

Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti stěžovatelky HSK Invest, a. s., se sídlem P., zastoupené Mgr. M.P., advokátem se sídlem P., proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci č. j. 3 Ko 1/2021-249 ze dne 31. 3. 2021, za účasti Vrchního soudu v Olomouci jako účastníka řízení a NEVET, a. s. se sídlem Plaská 622/5, Praha 5, jako vedlejší účastnice řízení, tak, že usnesením Vrchního soudu v Olomouci č. j. 3 Ko 1/2021-249 ze dne 31. 3. 2021 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na ochranu majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Z odůvodnění:

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelka vystupuje jako věřitelka v konkursním řízení vedeném u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. 45 K 79/99 ohledně majetku úpadkyně ČESKOMORAVSKÉ SLADOVNY, a. s., na nějž krajský soud v březnu 2000 prohlásil konkurs.

2. Vedlejší účastnice jakožto další věřitelka měla v konkursním řízení přihlášenou pohledávku, která byla z části uspokojena na základě usnesení o částečném rozvrhu v konkursním řízení a ve zbývajících částech ji následně v září 2020 uspokojila mimo konkursní řízení stěžovatelka, a to za souhlasu úpadce postupem dle § 332 odst. 1 ve spojení s § 261 odst. 1 zákona č. [513/1991](#) Sb., obchodního zákoníku, ve znění do 31. 12. 2013 (uspokojovaná pohledávka vznikla v 90. letech, a proto se na ni podle § 3028 odst. 3 občanského zákoníku použila předchozí právní úprava). Jelikož vedlejší účastnice svou přihlášku pohledávky nevezala zpět, navrhla stěžovatelka krajskému soudu, aby rozhodl o ukončení účasti vedlejší účastnice v konkurzním řízení z důvodu zániku její pohledávky splněním.

3. Krajský soud usnesením č. j. 45 K 79/99 ze dne 19. 11. 2020 návrhu vyhověl a účast vedlejší účastnice v konkursním řízení ukončil. Podle krajského soudu zákon č. [328/1991](#) Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění do 31. 12. 2007 (dále jen "zákon o konkursu a vyrovnání"), neobsahuje žádné speciální ustanovení vztahující se k účastenství věřitele a ve smyslu § 66a odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání tak postupoval podle obecné úpravy - nikoliv však podle občanského soudního řádu, jak citované ustanovení vyžaduje, ale podle zákona č. [292/2013](#) Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále

jen "z. ř. s."). Na projednávaný případ aplikoval § 7 odst. 2 z. ř. s., jehož znění se podle krajského soudu prakticky shoduje s již neúčinným § 94 odst. 4 občanského soudního řádu a podle kterého soud usnesením ukončí účast v řízení takového účastníka, o jehož právech nebo povinnostech se v řízení nejedná. Krajský soud tedy uzavřel, že přihlášená pohledávka vedlejší účastnice byla zcela uspokojena a v řízení již neexistuje žádné její právo, o němž by se jednalo.

4. Vrchní soud v napadaném usnesení naopak vyhověl odvolání vedlejší účastnice a rozhodnutí krajského soudu změnil tak, že se účast vedlejší účastnice v řízení neukončuje. Vrchní soud se ztotožnil s krajským soudem v tom, že došlo k zániku přihlášené pohledávky mimo konkursní řízení splněním ve smyslu § 332 odst. 1 obchodního zákoníku, avšak na její účastenství v konkursním řízení tato skutečnost podle vrchního soudu nemá vliv. S odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 828/2006 ze dne 30. 7. 2008 uvedl, že zanikla-li přihlášená pohledávka jinak než poměrným uspokojením z majetku konkursní podstaty a nevzala-li vedlejší účastnice přihlášku pohledávky v příslušném rozsahu zpět, jde v rozsahu takového zániku o pohledávku spornou, ke které se v rozvrhovém usnesení nebude přihlížet, účastenství vedlejší účastnice ale nezaniká. Na základě svého dřívějšího usnesení pak vrchní soud dodal, že konkursní věřitel přestává být účastníkem konkursního řízení v jeho průběhu pouze v případech, kdy nastane fikce, že se k jeho pohledávce nepřihlíží, tedy pouze v případech dle § 20 odst. 3, § 23 odst. 4 a § 24 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání. Vrchní soud má za to, že k naplnění některého z těchto případů nedošlo, a účastenství proto zaniknout nemohlo.

II. Argumentace účastníků řízení

5. Podle stěžovatelky bylo napadeným usnesením porušeno její právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na rovné zacházení podle čl. 1 Listiny.

6. Stěžovatelka uvádí, že se jakožto největší konkursní věřitelka přihlášených pohledávek v řádu desítek milionů korun rozhodla pro opakované obstrukce úpadkyně a některých konkursních věřitelů včetně vedlejší účastnice mimo jiné právě vedlejší účastnici z konkursního řízení lidově řečeno vyplatit, tedy na vlastní náklady uspokojit její pohledávku vůči úpadkyni. Přestože tak za souhlasu úpadkyně v souladu s § 332 odst. obchodního zákoníku učinila, svého deklarovaného záměru - zbavit se obstrukčního potenciálu vedlejší účastnice - nedosáhla. Vrchní soud podle stěžovatelky totiž dostatečně nereflektoval existenci mezery v zákoně, čímž se v důsledku dopustil odepření spravedlnosti.

7. Stěžovatelka s odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu tvrdí, že interpretací zákona o konkursu a vyrovnání lze na základě analogie, resp. teleologické extenze dojít k závěru, že účast konkursního věřitele může zaniknout i v dalších případech zákonem výslovně neuvedených. Konkrétně stěžovatelka předkládá dvě možné interpretační cesty, jak dojít ke stejnému cíli. Ta první se zakládá na § 20 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání, podle jehož věty druhé se nepřihlíží k nevyčísleným pohledávkám. Stěžovatelka míní, že hmotněprávní zánik pohledávky způsobuje nemožnost jejího vyčíslení a tuto skutečnost tak lze podřadit pod hypotézu této právní normy. Druhá stěžovatelkou nabízená cesta spočívá ve vytvoření nové skutkové podstaty "nepřihlížení k přihlášené pohledávce", analogické k § 20 odst. 3, § 23 odst. 4 a § 24 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání a navázané na zjištění konkursního soudu o mimokonkursním zániku přihlášené pohledávky. Tuto cestu stěžovatelka podepírá odkazem na rakouskou doktrínu a právní praxi, neboť podle stěžovatelky zákon o konkursu a vyrovnání představuje pouze zjednodušenou verzi rakouského konkursního řádu z roku 1914, který v Rakousku platí dodnes, přičemž v tomto konkursním řádu je posuzovaný právní problém řešen právě analogickou aplikací jiného ustanovení stejného předpisu.

8. Stěžovatelka se domnívá, že účastníkem konkursního řízení mají být z podstaty jen dlužník a jeho

věřitelé a nikoliv někdo, o kom se ví, že vůči dlužníkovi už žádnou pohledávku nemá. Taková osoba totiž podle stěžovatelky nemůže mít jiný motiv než prostřednictvím obstrukcí oddalovat či mařit uspokojení pohledávek skutečných věřitelů a už jen kvůli neúročení přihlášených pohledávek taková situace podle stěžovatelky představuje zásah do jejího vlastnického práva. Jako nedostatečný přitom vnímá závěr, že zanikne-li přihlášená pohledávka mimo konkursní řízení, půjde o pohledávku spornou a v důsledku toho se k ní nebude přihlížet v rozvrhovém usnesení a ani takovému věřiteli nemusí být přiznáno hlasovací právo. Podotýká totiž, že účastenství v konkursním řízení zahrnuje vedle hlasování na schůzi věřitelů a práva na podíl na výtěžku zpeněžení také řadu dalších práv. Stěžovatelka má zároveň za to, že přiznáním stejných procesních práv věřitelům a někomu, kdo již věřitelem není, dochází k porušení zásady rovnosti, protože soud pak zachází stejně s osobami v odlišném postavení.

9. Vrchní soud ve svém vyjádření navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta, přičemž zopakoval důvody uvedené již v napadeném rozhodnutí. Ústavní soud proto nepovažoval za nutné tato vyjádření zasílat stěžovatelce k replice. Vedlejší účastnice možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužila.

III. Hodnocení Ústavního soudu

10. Jádrem sporu před obecnými soudy byla v projednávaném případě otázka, zda mimokonkursní zánik přihlášené pohledávky v konkursním řízení představuje ve smyslu zákona o konkursu a vyrovnání důvod pro ukončení účasti věřitelky (vedlejší účastnice) takové zaniklé pohledávky v konkursním řízení. Stěžovatelka se domnívá, že ano, vrchní soud v napadeném rozhodnutí tvrdí, že ne. Ústavní soud připomíná, že podle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ochrany ústavnosti, nikoliv "běžné" zákonnosti, výklad podústavního práva je tak primárně úkolem obecných soudů. Do jejich rozhodovací činnosti Ústavní soud zasáhne pouze tehdy, dojde-li napadeným rozhodnutím k porušení ústavně zaručených práv. Přitom pouhá skutečnost, že obecný soud zvolil právní výklad, s nímž se stěžovatelka neztotožňuje, sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti nezakládá [srov. nálezn sp. zn. I. ÚS 1575/16 ze dne 1. 6. 2020, bod 12; nálezn sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281); nebo nálezn sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41); veškerá rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. V projednávané věci však Ústavní soud shledal, že v důsledku právního výkladu vrchního soudu došlo k porušení vlastnického práva stěžovatelky podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

11. Garance vlastnického práva podle čl. 11 Listiny přitom neznamená jen povinnost veřejné moci jednat tak, aby do vlastnického práva jednotlivce sama nezasahovala, ale rovněž ji zavazuje k tomu, aby jednotlivci poskytla ochranu v případě, kdy by jeho vlastnické právo bylo omezováno ze strany třetích subjektů. Vlastnické právo tedy nepředstavuje pouze ochranu před zásahy ze strany veřejné moci (negativní závazek), nýbrž zakotvuje i nárok na určité pozitivní plnění ze strany státu (pozitivní závazek) [srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 1452/20 ze dne 10. 3. 2021, bod 34; nebo nálezn sp. zn. IV. ÚS 1735/07 ze dne 21. 10. 2008 (N 177/51 SbNU 195), bod 31].

12. Doktrínu pozitivních závazků státu rozvinula především judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen "ESLP"). Z obecné povinnosti smluvních států přiznat všem pod jejich jurisdikcí práva zakotvená v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva") vyvozuje ESLP povinnost zajistit také dostatečně efektivní procesní systém k ochraně a vynucení těchto práv (srov. rozsudek ESLP ve věci Fuklev proti Ukrajině, č. 71186/01, ze dne 7. 6. 2005, bod 91; Sorensen a Rasmussen proti Dánsku; č. 52562/99 a 52620/99, ze dne 11. 1. 2006, bod 57; GERARDS, J. General Principles of the European Convention on Human Rights, Cambridge University Press, 2019, str. 108 a násl.). Jinak řečeno, pozitivní závazky státu ve vztahu ke konkrétnímu základnímu právu se netýkají jen práva hmotného, ale i procesního.

13. Nejinak je tomu i u pozitivních závazků k ochraně vlastnického práva podle čl. 1 odst. 1

Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě. Podle ESLP vzniká pozitivní povinnost státu zajistit, že majetková práva budou v jejich právním systému dostatečně chráněna zákonem a že těm, jejichž práva budou narušena, stát poskytne k dispozici adekvátní prostředky nápravy (rozsudek ESLP ve věci Blumberga proti Lotyšsku, č. 70930/01, ze dne 14. 10. 2008, bod 67; srov. také rozsudek ESLP ve věci Kotov proti Rusku, č. 54522/00, ze dne 3. 4. 2012, bod 114). Konkrétně k horizontálním vztahům dlužník - věřitel ESLP dlouhodobě judikuje, že stát sice obecně v soukromoprávních vztazích nenese přímou odpovědnost za uspokojení pohledávky věřitele, neboť to závisí především na solventnosti dlužníka, závazek státu nicméně spočívá v poskytnutí nezbytné asistence věřiteli k vymožení jeho nároků, například prostřednictvím exekučního či insolvenčního řízení (rozsudek ESLP ve věci Acar a další proti Turecku, č. 26878/07 32446/07, ze dne 12. 12. 2017, bod 29; rozsudek ESLP ve věci Kotov proti Rusku, č. 54522/00, ze dne 3. 4. 2012, bod 90). V samotném insolvenčním řízení má pak stát dle ESLP zajistit spravedlivé a rovné nakládání s věřiteli nacházejícími se ve stejné či obdobné situaci (rozsudek ESLP ve věci Acar a další proti Turecku, č. 26878/07 32446/07, ze dne 12. 12. 2017, bod 33).

14. Ústavní soud doktrínu pozitivních závazků přijal jak v obecné rovině [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1969/10 ze dne 27. 12. 2011 (N 219/63 SbNU 515), body 33-34], tak ve vztahu k právu vlastnickému [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1452/20 ze dne 10. 3. 2021, bod 34; nebo nález sp. zn. IV. ÚS 1735/07 ze dne 21. 10. 2008 (N 177/51 SbNU 195), bod 31]. V materiálním právním státě by tak každý jedinec při realizaci svých základních práv měl mít možnost spolehnout se na pomoc státu. Toto zapojení státu bude obvykle spočívat v zajištění procesních mechanismů, které musí být dostatečně efektivní. V opačném případě dochází k nabourání důvěry občanů v právo, což ve svých důsledcích ohrožuje stabilitu právního státu. Podle Ústavního soudu je proto nezbytné východiska pozitivních závazků státu vyžadující dostatečně účinnou ochranu vlastnického práva promítnout i do výkladu čl. 11 odst. 1 Listiny. Mělo-li by tomu být jinak, vlastnické právo by znamenalo pouze nezávazné přání; jenom světlo, které nesvítí (parafráze výroku připisovaného Hansi Kelsenovi - viz BLAHOŽ, J. Soudní kontrola ústavnosti: srovnávací pohled. Praha: ASPI Publishing, 2001, str. 46.)

15. Ústavní soud nadto připomíná, že ve své judikatuře k čl. 11 odst. 1 Listiny reflektoval interpretaci pojmu majetek, jenž ve vztahu k čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě dlouhodobě zaujímá ESLP. Podle jeho judikatury se pojem "majetek" může vztahovat i na majetkové hodnoty, včetně pohledávek, na jejichž základě může stěžovatel tvrdit přinejmenším své legitimní očekávání skutečného užívání práva vlastnit majetek. Jinými slovy, musí jít o právo, které již bylo nabyto nebo je předmětem dostatečně určité pohledávky s patřičným právním základem, jakým je třeba pravomocné rozhodnutí soudu nebo ustanovení právního předpisu (srov. rozsudek ESLP ve věci Anheuser-Busch Inc proti Portugalsku, č. 73049/01, ze dne 11. 1. 2007, bod 64; rozsudek ESLP ve věci Glaser proti České republice, č. 55179/00, ze dne 14. 2. 2008, bod 51; anebo rozsudek ESLP ve věci Pressos Compania Naviera S.A. a další proti Belgii, č. 17849/91, ze dne 20. 11. 1995, bod 31). Ústavní soud se k tomuto širšímu výkladu přihlásil a aplikoval jej i při interpretaci čl. 11 Listiny kupříkladu v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 5/19 ze dne 1. 10. 2019 (303/2019 Sb.), body 41-42; v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. 11. 2017 (N 201/87 SbNU 269; 422/2017 Sb.), bod 61; v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 53/10 ze dne 19. 4. 2011 (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.), bod 148; anebo v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 2/02 ze dne 9. 3. 2004 (N 35/32 SbNU 331; 278/2004 Sb.). V projednávaném případě přihlásila stěžovatelka své pohledávky do konkursního řízení, pohledávky byly vyčísleny a následně zjištěny konkursním soudem. Ústavní soud v takovém případě považuje pohledávky za dostatečně určité s patřičným právním základem na to, aby je pokládal za majetkovou hodnotu ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. 11. 2017 (N 201/87 SbNU 269; 422/2017 Sb.), bod 61).

16. Už ve výše citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. 11. 2017 Ústavní soud uvedl, že nemůže-li dlužník uspokojit pohledávky všech věřitelů v plné výši, což je jev v hospodářském styku

běžný, lze to považovat za skutečnost zakládající zásah do vlastnických práv těch věřitelů, kteří mají vůči dlužníkovi ať již vykonatelné, či nevykonatelné pohledávky, jsou-li po právu. Avšak tento zásah, kdy právo každého věřitele je omezováno právy ostatních věřitelů, nespočívá primárně v jednání či nečinnosti státu a nelze jej tak za ně činit odpovědným. Povinností státu však je nastalou situaci ústavně konformním způsobem vyřešit - to znamená zajistit, aby v co nejkratší době s minimálními náklady došlo ke spravedlivému rozdělení zbývajících majetku dlužníka jeho věřitelům, případně přijmout jiné řešení, jež bude ve společném zájmu věřitelů [nález sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. 11. 2017 (N 201/87 SbNU 269; 422/2017 Sb.), bod 60].

17. Potřeba vhodné a dostatečně účinné procesní úpravy ochrany vlastnického práva plynoucí z pozitivních závazků státu vytváří kromě povinnosti zákonodárce také povinnost soudů vybrat z nabízených výkladových variant tu, která požadavkům ochrany základního práva vyhovuje nejvíce. Funkcí soudů je totiž podle čl. 4 Ústavy poskytovat ochranu právům jednotlivce, a to včetně ochrany právům základním. Ta přitom působí buď přímo, nebo nepřímo prostřednictvím norem podústavního práva. Soudy tak ochranu základním právům poskytují také cestou interpretace a aplikace podústavních norem způsobem zohledňující účel těchto ústavně garantovaných práv. Úkolem soudce v podmínkách materiálního právního státu je vždy v dané procesní situaci najít řešení, které by zajišťovalo maximální realizaci základních práv účastníků. Obecné soudy tedy nemohou odeprít ochranu základnímu právu poukazem na mezeru v právním řádu, ale naopak jsou povinny ochranu základnímu právu důsledně poskytnout [srov. nález sp. zn. II. ÚS 2048/09 ze dne 2. 11. 2009 (N 232/55 SbNU 181), bod 17; nález IV. ÚS 282/05 z 31. 5. 2007 (N 92/45 SbNU 329), bod 16; nález sp. zn. IV. ÚS 763/05 ze dne 11. 4. 2006 (N 82/41 SbNU 79); nález I. ÚS 554/04 z 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707); nebo nález I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19)].

18. Ve vztahu ke konkursnímu řízení je pak v obecné rovině třeba poukázat na cíl konkursního řízení spočívající v rozumném uspořádání majetkových poměrů všech subjektů dotčených dlužníkovým úpadkem (srov. § 1 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání a ZOULÍK, F. Zákon o konkursu a vyrovnání: komentář. Praha: C. H. Beck, 1998, str. 2). Jeho smyslem je co možná nejvyšší uspokojení věřitelů v co nejkratším možném čase, a to při vyloučení nespravedlivého poškození kteréhokoli účastníka řízení. Ústavní soud přitom pokládá za společensky i právně nežádoucí, aby konkursní či obecněji insolvenční řízení poskytovalo prostor pro zneužívání práv plynoucích z postavení účastníka [srov. § 2 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání, § 5 písm. a) insolvenčního zákona; a také nález sp. zn. I. ÚS 1575/16 ze dne 1. 6. 2020, bod 28 či nález sp. zn. III. ÚS 1589/15 ze dne 13. 10. 2016 (N 192/83 SbNU 125), bod 25].

19. V projednávané věci stály soudy před otázkou, jak vyřešit aplikovatelnými právními předpisy výslovně neupravenou procesní situaci. Vedlejší účastnice jakožto další věřitelka měla v konkursním řízení přihlášenou pohledávku, kterou v její zbývajících částí uspokojila mimo konkursní řízení stěžovatelka. Jelikož stěžovatelka tak učinila kvůli tomu, aby se dle svých slov zbavila jejího obstrukčního potenciálu v konkursním řízení, a vedlejší účastnice přesto nevzala přihlášku své pohledávky zpět, navrhla stěžovatelka obecným soudům, aby rozhodly o ukončení účasti vedlejší účastnice v konkursním řízení z důvodu zániku její pohledávky splněním. Toho času účinný zákon o konkursu a vyrovnání ovšem žádnou úpravu ukončení účasti přihlášeného věřitele pro případ, že jeho přihlášená pohledávka zanikla v průběhu konkursního řízení jinak než plněním v jeho rámci, neobsahuje. Nastalou procesní situaci ovšem nelze vyřešit tak, že při absenci výslovného zákonného ustanovení budou i nadále příznávána procesní práva účastníka v postavení konkursního věřitele tomu, kdo již věřitelem nesporně fakticky není. Stejnými právy jako věřitel s přihlášenou a neuspokojenou pohledávku by totiž pak v konkursním řízení disponovala i osoba, o jejíchž právech a povinnostech se nejedná a která nemůže mít žádný legitimní zájem na uspořádání majetkových poměrů dlužníka. Takový výsledek by nerespektoval ústavní požadavky vyplývající z pozitivních závazků státu k čl. 11 odst. 1 Listiny a v neposlední řadě ani smysl konkursního řízení. Před

obecnými tak vyvstal problém mezery v zákoně (srov. blíže KÜHN, Z. Aplikace práva ve složitých případech, k úloze principů v judikatuře. Praha: Karolinum, 2002, str. 200 an.), již musí vyplnit ústavně konformní interpretací. Obecným soudům se za takových okolností nabízelo několik výkladových variant zákona o konkursu a vyrovnání, případně souvisejících předpisů, z nichž si však vrchní soud zvolil tu, již za ústavně konformní považovat nelze.

20. Účastníky konkursu jsou podle § 7 zákona o konkursu a vyrovnání věřitelé, kteří uplatňují nároky, a dlužník. Existence každého dalšího věřitele jakožto účastníka konkursního řízení co možná nejvyšší a nejrychlejší uspokojení přihlášených pohledávek ostatních věřitelů vzhledem k rozsáhlým procesním právům každého účastníka sama o sobě znesnadňuje, a tím znesnadňuje i ochranu vlastnického práva věřitelů přihlášených pohledávek. Čím je totiž okruh účastníků širší, tím více jednotlivých procesních úkonů může být v souhrnu provedeno, což v konečném důsledku může prodloužit celkovou délku řízení [srov. v obecné rovině nálezy sp. zn. Pl. ÚS 22/17 ze dne 26. 1. 2021 (124/2021 Sb.), bod 91]. Jak přitom podotýká stěžovatelka, práva účastníka v konkursním řízení nelze redukovat jen na hlasování na schůzi věřitelů a právo na podíl na výtěžku zpeněžení. Účastenství v konkursním řízení, založené na konceptu věřitelství, zahrnuje mnoho dalších práv, jimiž lze výrazně zasahovat do celého procesu uspořádávání majetkových poměrů dlužníka (např. právo popírat pohledávky či podávat incidenční žaloby) a ovlivnit tak celkový průběh konkursního řízení. (srov. PRUDILOVÁ KONÍČKOVÁ, Z. Práva a povinnosti věřitelů v konkursním řízení ve světle judikatury Nejvyššího soudu. Soudní rozhledy, 2003, č. 10, str. 333-338). Vykonal-li tato práva někdo, kdo už žádnou pohledávku za dlužníkem nemá, a tudíž nemůže mít ani žádný legitimní zájem na uspořádání jeho majetkových poměrů, dochází k narušení smyslu celého konkursního řízení. Proto je třeba vždy pečlivě posoudit, zda daná osoba předpoklady pro účastenství v postavení věřitele splňuje či nikoliv (k tomu slouží mimo jiné incidenční spory).

21. Tato východiska ostatně reflektuje i aktuální znění § 186 insolvenčního zákona, který zákon o konkursu a vyrovnání 1. 1. 2008 nahradil a mezeru v předcházející právní úpravě vyplnil. Podle tohoto dnes účinného ustanovení insolvenční soud ukončí účast přihlášeného věřitele, jehož pohledávka zanikla, jestliže tento věřitel nevzal svou přihlášku bez zbytečného odkladu zpět. Ačkoliv předešlý a na daný případ aplikovatelný zákon o konkursu a vyrovnání takovou situaci výslovně neřeší, lze k podobnému výsledku, jak z okolností projednávaného případu plyne, dojít výkladem. Krajský soud tak učinil prostřednictvím aplikace § 7 odst. 2 z. ř. s, stěžovatelka zase nabízí cestu teleologické extenze při interpretaci § 20 odst. 3 zákona o konkursu a vyrovnání nebo analogie k § 20 odst. 3, § 23 odst. 4 a § 24 odst. 1 zákona o konkursu a vyrovnání, navázané na zjištění konkursního soudu o mimokonkursním zániku přihlášené pohledávky.

22. Jak bylo rozvedeno výše, úkol obecných soudů plynoucí z povinnosti chránit základní práva (čl. 4 Ústavy) představuje také vyplňování mezer v zákonech tak, aby v dané procesní situaci zajistily co největší realizaci základních práv. Výklad vrchního soudu, podle kterého k zániku účastenství věřitele v konkursním řízení dochází jen tehdy, když zákon o konkursu a vyrovnání stanoví, že se k přihlášené pohledávce nepřihlíží, ale této své ústavní povinnosti nedbá, stejně jako nedbá ani výše popsaného smyslu konkursního řízení. Shledají-li obecné soudy, že pohledávka věřitele již z perspektivy hmotného práva bezpochyby zanikla splněním mimo konkursní řízení, musejí tuto skutečnost promítnout i do procesní roviny při posuzování účastenství takového konkursního věřitele. Závěr o tom, že účastníkem konkursního řízení má být i věřitelka, jejíž přihlášená pohledávka již zanikla splněním, poskytuje prostor pro potenciální zneužívání práv plynoucí z postavení účastníka, neboť ponechává účastnická práva osobě, která účastníkem v materiálním smyslu ani není - o její práva se totiž v řízení už vůbec nejedná, není nijak dotčena dlužníkovým úpadkem.

23. Přiznáním procesních práv účastníka v postavení konkursního věřitele tomu, kdo již věřitelem v rovině hmotného práva není, neboť jeho pohledávka zanikla splněním mimo konkursní řízení, vytváří

obecné soudy bez rozumného důvodu neústavní překážky k efektivní ochraně vlastnického práva věřitelů, kteří mají zjištěné přihlášené pohledávky. Nabízí-li se takový výklad podústavního práva, jímž obecné soudy mohou v konkursním řízení ukončit procesní účastenství osobě, která již věřitelem v rovině hmotného práva není, a obecné soudy zvolí výklad jiný, jímž účastenství neukončí, dojde tím k porušení pozitivních závazků státu vyplývajících z čl. 11 odst. 1 Listiny, jež spočívají v zajištění dostatečně efektivních procesních mechanismů k ochraně a vymáhání vlastnického práva.

24. Ústavní soud podotýká, že stěžovatelka čeká na uspokojení svých pohledávek, představujících majetkovou hodnotu ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny, již více než 20 let. Ačkoliv taková délka řízení může být způsobena řadou objektivních příčin, jež Ústavnímu soudu zde nepřísluší hodnotit, z pozitivních závazků k ochraně vlastnického práva plyne povinnost státu (tj. všech jeho orgánů a složek včetně soudů) pomoci stěžovatelce k vymožení jejího nároku prostřednictvím dostatečně efektivních procesních nástrojů. K zajištění této dostatečné efektivity obecně mohou výraznou měrou přispět ústavně konformní interpretací a aplikací podústavních norem také soudy. V projednávané věci přitom tak postupovat nejen mohly, ale i měly. Vrchní soud však z možných výkladových variant předložených jak krajským soudem, tak stěžovatelkou, vybral tu, která účel ústavně garantovaných základních práv nerespektuje, a naopak svou interpretací dovodil další překážku zamezující ochraně vlastnického práva stěžovatelky. Takovým řešením nastalé procesní situace proto vrchní soud zapříčinil porušení práva stěžovatelky na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

25. Výběr toho nejvhodnějšího výkladu podústavního práva je už věcí obecných soudů, jeho závěrem ovšem nemůže být to, že postavení konkursního věřitele bude mít i osoba, kteréžto pohledávka již mimokonkursně zanikla splněním a o jejíž práva se v řízení už vůbec nejedná. Obecné soudy tedy musí dbát na to, aby zvoleným výkladem respektovaly veškeré ústavněprávní požadavky, zejména pak ty vyplývající z pozitivních závazků státu plynoucích z čl. 11 odst. 1 Listiny.

26. Ústavní soud z výše uvedených důvodů podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadené usnesení zrušil.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Koupě nemovité věci](#)
- [Nesprávný úřední postup \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Platební neschopnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předkupní právo \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přerušení řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Rodinný závod \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Dědictví](#)
- [Výživné](#)
- [Valná hromada](#)
- [Ustanovení zástupce](#)
- [Náhrada škody](#)